

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В статтє раскрываються некоторые аспекты культурологического подхода к подготовке специалистов, очерчены пути формирования творческой личности будущих специалистов с высоким уровнем художественной культуры в сфере национального искусства..

Ключевые слова: культурологический подход, художественная культура, этнохудожественная среда.

Повноцінне функціонування національної системи освіти в Україні неможливе без створення умов для формування творчої особистості майбутніх фахівців. Мова йде про створення полікультурного освітнього простору, який передбачає єдність і взаємодію культурних полів загальнолюдської й національної культури. Саме в цій динамічній системі культурних взаємовпливів повинно відбуватися формування суб'єктів освітнього процесу як носіїв певного культурного та субкультурного досвіду. Дотримання структурної єдності культур дозволить створити етнохудожнє середовище, в якому актуалізується проблема прилучення майбутніх спеціалістів до світу духовних цінностей і власної творчої діяльності.

Проблемі культурологічного підходу до формування особистості педагогічна наука сьогодні приділяє значну увагу. Естетичному впливу творів мистецтва на особистість присвячені праці В.Г.Бутенко, М.В.Гончаренко, І.А.Зязюна, М.П.Лещенко, О.П.Щолокової, Т.Й.Рейзенкінд та ін. Ознайомлення з роботами М.В.Клепар, Е.В.Коцюби, С.Г.Мельничука, Н.Є.Миропольської та ін. дозволило зробити висновок, щодо актуальності проблеми формування педагогічної та художньої культури майбутніх спеціалістів.

Водночас аналіз літератури дозволив виявити, що недостатньо досліджені проблеми впливу творів національної культури у всій сукупності її складових на формування творчої особистості майбутніх фахівців.

На думку вчених (Є.Бистрицького, В.Шинкарука), саме через усвідомлення, засвоєння, а головне перетворення у власний внутрішній світ художніх і духовних надбань національної культури особистість стає “емоційно багатою, здатною глибоко, сильно й тонко почувати й переживати” [7, с.70]. Ця здатність передбачає можливість створення індивідуально нового, неповторного й оригінального продукту (образу) у будь-якій сфері діяльності. Важливим є те, що відбувається це через сучасну художню форму, яка пов'язана більшою мірою не з мистецтвом композиції, а з процесом художньо-естетичної взаємодії між суб'єктами етнохудожнього середовища. Це стає можливими завдяки “власним цінностям й власному способу бачення світу” [4, с.63], і має національна культура.

Відомо, що культура того чи іншого народу (нації) є специфічною “атмосферою”, яка постійно оточує людину. Завдяки національним культурам здійснюється співіснування людей у конкретно-історичній реальності. Будь-яка культура, набуваючи національного втілення (історія, побут, традиції, ментальність, звички тощо), стає національною культурою, здатною активно впливати на формування творчої особистості.

Науковці (В.О.Ігнатів, Б.В.Попов, М.Г.Степико та ін.) зауважують, що відродження національної культури має стимулювати розв'язання низки завдань стосовно розвитку художньо-естетичної творчості нації, “поширення та засвоєння її духовних здобутків” [8, с.6]. Як цілісний феномен у взаємодії всіх її аспектів з іншими явищами суспільного життя розглядають культуру А.К.Бичко, Н.О.Бондар, П.І.Ігнатенко, М.С.Кравець та ін.

У різні історичні періоди поняття “культурна людина” ототожнювалося з поняттям “вихована людина”, але з розвитком суспільства поняття “культура” і “виховання” набували різного смислу. Елліни під вихованням (“пайдеєю”) розуміли сукупність норм поведінки, певний спосіб життя і саме в цьому “вбачали свою головну відмінність від варварів” [1, с.8].

Традиційне уявлення про культуру як сукупність створених людиною матеріальних і духовних цінностей, як засіб ідейного збагачення людини замінювалося висуванням на перший план етичної, ціннісно-духовної, предметно-змістової, життєтворчої, діяльнісної функцій.

Актуальним є формування художньо-естетичної культури фахівців на основі засвоєння поліфункціональної природи мистецтва. Як стверджують вчені (В.О.Кудін), саме формування громадянина починається зі сприймання і розуміння краси, як у житті, так і в мистецтві [3, с.11]. Спеціаліст зі сформованою художньо-естетичною культурою не тільки здатний до досягнення особистісного смислу художніх національних цінностей, а й завдяки спілкуванню зі світом художніх образів починає активно шукати смисл свого існування, здійснення себе.

Важливим є створення культурологічного освітнього середовища, яке сприятиме формуванню творчого ставлення до оточуючого світу шляхом залучення особистості до сфери національного мистецтва. Ми повинні враховувати той факт, що саме в творах мистецтва як результатах духовно-практичної діяльності людини знаходять втілення національні цінності, які відображають особливості українського менталітету. Саме тому, етнохудожнє середовище уявляє собою динамічну систему культурних взаємовпливів та взаємодій суб'єктів освітнього простору, який створюється інтегрованою поліпредметною системою побутово-емпіричних і науково-теоретичних знань про оточуючий світ і його перетворення. Йдеться про гуманістичні, естетичні, художні, етичні та інші цінності, засвоєння яких можливе лише завдяки культурологічному підходу до підготовки спеціалістів.

Ми вважали важливим залучення студентів до конкретної художньо-естетичної діяльності (як аудиторної, так і позааудиторної) з принципами свободи вибору її змісту, у якій особистість має змогу самовиразитись, розкрити та реалізувати свій власний творчий потенціал. Зауважимо, що така діяльність може здійснюватись на базі діючого експериментального художнього центру, яким стає студентська аудиторія, тобто середовище, що вимагає не тільки залучення до взаємодії, а й вільної співтворчості. Ситуацію співтворчості створює національне мистецтво, результатом взаємодії з яким стає засвоєння художньо-естетичної реальності, художніх та духовних надбань. Організація етнохудожнього середовища як художнього “простору спілкування” передбачає, в першу чергу перебудову системи взаємовідносин викладача і студентів. Йдеться про дотримання принципів співробітництва, створення атмосфери співчуття й співпереживання, створення умов для розширення й збагачення емоційно-чутевого досвіду студентів.

Саме така співтворчість дозволяє сприймати мистецтво як обов'язковий елемент власної життєдіяльності, розвиває творчу фантазію студентів, за допомогою якої вони “здатні побачити явища світу зовсім по-новому, в нових зв'язках і відносинах” [5, с.130]. Інформація, яку вони отримують при такому спілкуванні, потребує домислювання, що сприяє активізації асоціативного мислення, фантазії, інтуїції, художньо-естетичного бачення. В результаті формується художній світогляд, який базується на засвоєних смисло-життєвих установках та ціннісних орієнтаціях, виражених у творах мистецтва.

Формування творчої особистості майбутнього фахівця неможливо уявити без вивчення творчості сучасних майстрів, у творах яких знайшли втілення традиційні риси національної образотворчості і завдяки яким створюються образи внутрішньої духовної заданості. Прикладом може слугувати творчість С.Беліка, важливою характеристикою якої стає “втілення духу в матерії”; у творах О. Хоменко панують фігуративні та абстрактні форми, які можна вважати ремінісценціями українського народнопоетичного та пісенного фольклору. У багатьох творах сучасних митців зустрічається передача реальних предметів через тотемні форми, певні ідеограми, які уявляють собою символічні знакові формули. Відповідно, творення речей постає хронологічно останньою, завершальною стадією космо- і антропогенези, провіщаючи новий етап еволюційного розвитку, де людина виступає як homo faber – деміург, творець.

Для формування творчої особистості фахівця важливим є положення про те, що “у зрілому віці фантазія не деградує, вона лише переключається на виконання нових завдань, які ставить перед людиною суспільство” [5, с.131]. Таким чином необхідно враховувати той факт, що у процесі засвоєння цінностей етнохудожнього середовища фантазія істотно перетворюється, в результаті чого спеціаліст повинен виступати творчо-ретрансляційним елементом культури, в першу чергу етнічної. Потрібно пам’ятами, що “ціннісна значимість твору мистецтва відкривається тільки тим ..., хто досяг духовної зрілості, набув достатнього досвіду спілкування із мистецтвом, має необхідну естетичну і художню освіченість, гуманістичні ціннісні орієнтації та сформований художній смак“ [6, с.49].

Створення художньо-інформативного простору в процесі спілкування з творами національної культури сприятиме накопиченню емоційно-чуттєвих образів, розширенню і збагаченню спектра емоцій, розвитку асоціативного мислення й здатності до творчого перетворення дійсності. Розуміння специфіки взаємодії складових національної образотворчості актуалізує вираження суб’єктивних почуттів особистості і сприяє розвитку умінь інтерпретувати твори національної культури. Поєднання індивідуально-суб’єктивного й духовно-ціннісного змісту, який закладений у культурі народу, вияв найбільш яскравих її елементів у окремих творах дозволяє стимулювати творчий розвиток майбутніх спеціалістів (як технічного, так і гуманітарного профілю).

Викладене вище дозволяє зробити такі висновки: в контексті досліджуваної проблеми суттєвим є усвідомлення того, що за допомогою художніх засобів народ споконвічно прагнув одухотворити працю, прикрасити побут і ушляхетнити взаємини між людьми; формування творчої особистості майбутнього спеціаліста неможливе без осмислення національної культури як цілості, що створена народом, без усвідомлення основних етапів розвитку традиції образотворчості та її впливу на сприйняття світу сучасниками.

Подальша перспектива розробки проблема позитивного ставлення майбутніх спеціалістів до національної культури передбачає оволодіння архетипами інтерпретації історичних подій та поведінки носіїв етнічної традиції, які зафіксовані вербально, звукоорядом або зображальними елементами у творах народних митців.

Література:

1. **Бичко А.К., Ігнатенко П.І., Феоктистов А.М.** та ін. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1992. – 392 с.
2. **Дряніка В.І.** Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект). – Київ-Кіровоград: Держ. Центрально-Українське видавництво, 1997. – 215 с.
3. **Кудін В.О.** Мистецтво і духовний світ молоді. – К.: Радянська школа, 1983. – 96 с.
4. **Неперервна професійна освіта:** проблем, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Віпол, 2000. – 636 с.
5. **Роменець В.А.** Психологія творчості: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
6. **Соболев П.С.** Нравственно-эстетический смысл изучения художественной культуры // Основы теории художественной культуры / Под ред. Л.М.Мосоловой. – Спб.: Лань, 2001. – С.45-60.
7. **Феномен української культури:** методологічні засоби осмислення / За ред. В.Шинкарук, Є.Бистрицький. – К.: Фенікс, 1996. – 477 с.
8. **Феномен нації: основи життєдіяльності** / За ред. Б.В.Попова, В.О.Ігнатова, М.Т.Степико та ін. – К.: Знання, НАН України, Інст-т філософії, 1998. – 262 с.